

Queering af sprog- og kultur-undervisningen?

Inspiration fra studier af køn og seksualitet

Sprog- og kulturundervisningen har gennemlevet adskillige ændringer gennem de seneste årtier – nogle af dem 'gode', andre 'dårlige'. Skønt der ofte er en afgrund mellem det som forskerne slår til lyd for, og det som praktikerne er klar til at tage imod, er sprogundervisningen i dag meget forskellig fra hvordan den så ud for 20 år siden. Hvad angår den interkulturelle komponent, er mange forskere nu enige om at der bør gives mere plads til 'inter'-delen af begrebet frem for 'kultur'-delen – da 'kultur' efterhånden er et gammelt og udslidt begreb som selv antropologien har kasseret. Det har derfor stået højt på dagsordenen at give *agency* tilbage til den interkulturelle sprogbruger – frem for hans/hendes kultur. Kritisk samfundsteori, postkolonial teori og kritisk raceforskning – for bare at nævne nogle få forskningsområder – har bidraget umådeligt til disse ændringer.

Det er dog sjældent at seksualitetsstudier er blevet bedt om at komme sprog- og kulturundervisningen/-læringen til undsætning, hvorimod man inden for andre uddannelsesmæssige områder har anvendt f.eks. *queer*-teori til undersøgelser af curricula, interaktionen i undervisningsrummet, indholdet i undervisningen osv. Ifølge Nelson (2006:1) er det sådan at »I det allermeste af litteraturen om sprogundervisning ser det ud som om vi kollektivt har forestillet os en monoseksuel gruppe af samtalepartnere.« Mens 'multi' er på mode (såsom i *multiliteracies*, *multilingual*), er 'mono' stadig fremherskende inden for vores felt i forbindelse med køn og seksualiteter. Den overdrevne vægt der bliver lagt på 'kultur' og 'sprog' og uvidenheden om disse begreber, udgør et etisk problem.

FRED DERVIN

Professor i Multicultural Education, D&L, PhD,
Helsinki Universitet,
fred.dervin@helsinki.fi

Der er imidlertid anekdotiske eksempler på diskussioner af køn og seksualiteter inden for sprogundervisning. I juli 2014 cirkulerede en grotesk historie vidt omkring i verden da en specialist i sociale medier og blogger for et engelsk sprogcenter i USA blev fyret for at have defineret ordet »*homophones*« på sit website. Som alle ved, refererer homofoner til ord der lyder ens, men har forskellig betydning og stavemåde. Ordet har ikke noget med seksualitet at gøre, men har tilfældigvis samme rod som homoseksualitet – HOMO. Bloggerens chef afskedigede medarbejderen for at have givet det indtryk at skolen der havde undervist tusinder af studerende fra hele verden, støttede homoseksualitet... Det er indlysende at mange af disse internationale 'kunder' sandsynligvis ville betegne sig selv som bøsser, lesbiske eller biseksuelle og derfor ville blive stødt af denne behandling. Ville bloggeren være blevet fyret hvis han havde valgt at skrive om udtryk der refererede til etnicitet eller nationalitet, såsom *Chinese whispers* (et udtryk der refererer til en leg hvor man hvisker beskeder til hinanden indtil beskeden bliver sagt højt af den sidste deltager i gruppen)? Hvorfor ser nogle ord ud til at være mere acceptable, mere politisk korrekte end andre i bestemte sproglærings-sammenhænge?

I dette bidrag foreslår jeg at dette stort set ignorerede aspekt af sprog- og kulturundervisningen og de »monoseksualiserende tendenser« (Nelson *ibid.*) som karakteriserer feltet, bliver udforsket. Dermed foreslår jeg at vi tager fat på en *queering* af sprogundervisningen. Jeg vil også diskutere brugen af *queer*-teori ud over »*cul de sac* [blindgyde] studierne af seksualitet og køn« (Rasmussen & Allen, 2014: 434) i kultur- og sprogundervisning.

Sprog- og kulturundervisning som et sted for heteronormativ dominans

I forbindelse med et oplæg om *Diversiteter i sprogundervisningen* (*Diversities in Language Education*) som jeg holdt for nylig i Finland, reagerede mange praktikere negativt på mit forslag om at vi seriøst burde gå i gang med en '*queering*' af sprog- og kulturundervisningen. Nogle lærere sagde at seksualiteter var for tabubelagte og 'noget privat' for deres studerende, og at de som heteroseksuelle ikke følte sig kompetente til at indgå i dybere diskussioner om f.eks. homoseksualiteter. Jeg argumenterede imod ved at vise dem at mange af de emner der indgik i sprog- og kulturundervisningen, potentielt kunne berøre seksualiteter (familie, hobby, politiske holdninger osv.). Denne episode synes at bekræfte det synspunkt der deles af

kritiske forskere, nemlig at sprogundervisning/-læring stadig forekommer at være et sted for heteronormativ dominans, dvs. at heteronormalitet er 'normen' i undervisningsrummet, og at seksuelle minoriteter bliver gjort tavse. Den afslører også feltets ofte apolitiske og forsigtige 'identitet'. Med den aktuelle, ophidsede debat om homoægteskaber i Finland – som i 2014 stadig var et af de få europæiske lande der ikke havde legaliseret det – er det overraskende at høre om lærere der er uvillige til at diskutere *queering* af det indhold de underviser i. Er formålet med uddannelse i det 21. århundrede ikke at 'frigøre' vores elever og vores egen bevidsthed f.eks. ved at organisere debatter eller undersøgelser om emnet sammen med vores elever? Naturligvis er det vigtigt at man sætter sådanne aktiviteter ind i en sammenhæng og reflekterer over progression. Det kunne være en god idé at begynde med at observere hvordan kønsforskelle bliver konstrueret i klassen, skolen, hjemmet, legetøjsbutikker osv. med mindre børn, og at bevæge sig videre til mere sofistikerede og politiske tilgange på de højere niveauer. Det er også vigtigt at forhandle med kolleger og forældre om hvordan seksualiteter kan inkluderes i klassens diskurser – hvilket kan føre til oplysende diskussioner.

I et særnummer af tidsskriftet *Journal of Language, Identity and Education* med titlen »Queer enquiry in language education« (*Queer*-undersøgelse af sprogundervisningen) forklarer redaktøren C.D. Nelson (2006:4) at »Dette særnummer inviterer os til at lytte til de elever der står frem som bøsser eller lesbiske, som kalder en klassekammerat for *queer* – om det nu er nedgørende eller beundrende, som aktivt tager afstand fra at blive opfattet som bøsse eller som giver udtryk for nysgerrighed over for folk der er bøsser.« De fænomener der bliver beskrevet af Nelson i citatet, forekommer faktisk i vores sprogundervisningsklasserum, og de bør erkendes, diskuteres og ikke 'skjules'. Ved at ignorere dem bidrager vi til at gøre vores klasserum samt sprog- og kulturundervisningen monoseksuel. Vi er blevet godt udrustede til at imødegå de forskellige former for racisme, neo-racisme, xenofobi og stereotyper om 'den kulturelt anden' som sprog- og kulturundervisningen kan føre til, men hvor forberedte er vi på at kæmpe mod monoseksualisering og f.eks. homofobi i vores klasserum? Ved vi hvordan vi skal diskutere disse spørgsmål? Som den førnævnte lærer udtrykte det: Skal vi være personligt berørte af sådanne elementer for at kunne reagere? Skal vi selv være lesbiske, bøsser, biseksuelle, transkønnede eller/og '*queer*' for at kunne handle? På samme måde som man ikke behøver at være 'sort' for at reagere stærkt mod racisme, behøver man ikke være 'bøsse'

for at inddrage en dagsorden der omfatter seksuel identitetspolitik i sit arbejde.

En meget nem måde at begynde at inkludere disse diskussioner på i sprog- og kulturundervisningen er at se på den forståelse af *gender performativity* som er blevet fremsat af filosofen og kønsteoretikeren Judith Butler (1990), for at vise vores elever at kønsidentiteter er emergerende, kontekstuelle og intersubjektive snarere end massive og statiske. Butler hævder at køn (*gender*) ikke er noget 'naturligt', men en socialt konstrueret identitetsmarkør. Som sådan er køn ikke en ting, men et konstrukt, en proces. At undersøge f.eks. hvordan forskellige personer i lærebøger bliver underlagt bestemte måder at 'gøre', tilpasse sig til og kropsliggøre kønsnormer, er et eksempel på en nem og frugtbar aktivitet. Hvis der er personer der bliver fremstillet som nogle der *skiller sig ud fra normen*, kunne eleverne blive bedt om at diskutere hvordan hans/hendes adfærd fremstilles, sammenlignet med f.eks. hvordan sådanne personer ville fremtræde i deres eget samfund. En relatering til hvordan kulturelle identiteter bliver interaktivt konstrueret, forhandlet og praktiseret kan hjælpe eleverne med at forstå hvordan seksualiteter er flydende størrelser.

Som en opsummering har Cynthia D. Nelson (2010:455-57) foreslået følgende tre principper for hvordan man kan forsøge sig med *queering* af sprog- og kulturundervisningen og dermed bevæge sig væk fra heteronormativiteten:

»Vær villig til at tage homoseksuelle emner og perspektiver op, og brug enhver form for ubehag og ethvert dilemma der måtte opstå (for en selv eller andre), til at belyse kommunikationens socioseksuelle dimensioner.

Udform klasseaktiviteter og diskussioner på en sådan måde at de åbner for homoseksuelle positioner og synsvinkler i forbindelse med sociale interaktioner inden for og uden for klasserummet.

Vær villig og parat til at overveje hvordan kommunikationen bliver påvirket af heteronormativ praksis som privilegerer heteroseksualitet og bringer andre seksualiteter til tavshed eller fordømmer dem.«

Efterhånden som man kommer til at kende og opbygger tillid til sin klasse og hver enkelt elev, kan lærere – men også forskere – skabe større diversitet i klasserummet og mindre heteronormativitet.

En *queer* sprog- og kulturundervisning som ikke ser køn og seksualitet overalt

Som sagt har sprog- og kulturundervisningen haft en tendens til at mangle politiske perspektiver. Det er interessant at se hvordan et hurtigt blik på de nyeste publikationer om sprogundervisning/-læring giver os et indblik i det overraskende fravær af nøgleordet social retfærdighed (*social justice*), som nu er centralt i den almene undervisning. Selvom begrebet er blevet en tom betegner, var den oprindelige idé bag det inspirerende for både forskere og praktikere. Bevidsthed om og kamp imod undertrykkelse, magtforskelle, misrepræsentationer af selv og den anden og enhver form for diskrimination ligger alt sammen bag begrebet social retfærdighed. Hvis man tager disse mål alvorligt, kunne de ændre sprog- og kulturundervisningen til at blive en mere politisk aktivitet. I dette afsnit vil jeg argumentere for at *queer*-teori kan bidrage til opfyldelsen af dette mål.

Queer-teori er ofte blevet kritiseret for at se seksualitet overalt og for at give anledning til et syn på social retfærdighed der er »bundet til et fokus på køn og seksualitet« (Rasmussen & Allen, 2014:441). Der er også en tendens til at der på en urimelig og ubegrundet måde bliver sat lighedstegn mellem '*queer*' (i betydningen seksualitet) og 'diskrimination'. Forskere som King (2008:231) har udvidet betegnelsen *queer* til at referere til »mennesker der er skubbet ud i marginen af samfundet (hvad enten de er homoseksuelle eller ikke)«, og åbnet begrebet for betydninger der går ud over seksuel identitet. Ligesom man ikke kan nøjes med 'kultur' eller 'religion' til at undersøge undertrykkelse, diskrimination, stereotypificering og ulige magtbalancer mellem bestemte samtalepartnere, er det nødvendigt at undersøge begrebet *intersektionalitet* nærmere for at udvide fordelene ved *queer*-teori for sprog- og kulturundervisningen. Intersektionalitet kunne med andre ord give os mulighed for at skabe en form for *queer*-teori der går ud over blotte seksualiteter. Intersektionalitet er en analytisk ramme der giver os mulighed for at relatere dimensioner som køn, etnicitet, race, klasse, status, sprog og seksualitet osv. til hinanden i undervisningen. Det vil berige analysen af interaktion mellem individer på et bestemt (fremmed-)sprog hvis man tager mange af disse aspekter i betragtning. Hvis man f.eks. undersøger interaktionen mellem en kvinde fra Saudi-Arabien der bærer hijab, og en mandlig ekspedient i et dyrt stormagasin som Harrods i Knightsbridge, London, England, for at forstå hvad der sker, skulle man måske tage højde for deres forskellige køn, deres

sociale og økonomiske kapitaler, magtforskelle (kunde over for ekspedient), de repræsentationer de har af hinanden osv. For Susan R. Jones og Charmaine L. Wijeyesinghe (2011:12-13) kan intersektionalitet, dvs. analyser af interkulturelle og flersproglige møder baseret på en kombination af skiftende interaktivt konstruerede identitetsmarkører, gøre det muligt for os at nuancere billedet af identitet, at undersøge de ikke-privilegeredes erfaringer med henblik på at afdække magt i indbyrdes forbundne ulighedsstrukturer og at fremme social retfærdighed og sociale forandringer. Mens disse mål har været 'mainstream' i mange uddannelsesgrene, synes sprog- og kulturundervisning i dag stadig at mangle sådanne vigtige og grundlæggende perspektiver – den overdrevne læggen vægt på 'kultur' og 'sprog' har gjort os blinde.

Hvordan man kan hjælpe folk til ikke at føle sig 'svimle' i forbindelse med *queering* af sprog- og kulturundervisningen

Som forskere og praktikere har vi pligt til at skubbe på for at *queerness* kommer på dagsordenen i sprog- og kulturundervisningen, og til at kæmpe for at ikke-heteronormative aspekter ved selvet og den anden bliver synlige. Et *queer*-perspektiv på sprog- og kulturundervisningen kan også anlægges ud fra en bredere definition der går et godt stykke ud over seksualitet, da det sætter spørgsmålstegn ved selve idéen om normalitet. Hvem er normal, hvem er ikke? Hvornår er normalitet det samme som normativitet og fører til at folk sættes i bås ud fra hvordan de opfattes? Nøgleord som 'normalitet', 'forskell' og 'synlighed' i en tilgang til sprog- og kulturundervisning der har social retfærdighed som mål, kan hjælpe os til at åbne op for diskussioner om diskrimination og misrepræsentation af mange forskelligartede grupper og individer. En *queer*-tilgang kan også hjælpe os til at gøre en ende på privilegeringen af bestemte kampe over for andre (racisme over for homofobi) og til at gøre disse fænomener mere komplekse. Intersektionalitet er et meget frugtbart værktøj i denne henseende.

Lad mig afslutningsvis parafasere forfatteren Hanif Kureishi (2005:99) i forbindelse med hans kritik af bigotteriet over for multikulturalisme: »hvis idéen om multikulturalisme [*queerness*] gør nogle mennesker svimle, så er monokulturalisme [monoseksualitet] – af hvilken som helst slags – meget værre.« Mange af os føler os utilpasse, 'svimle', ved at introducere idéen om *queerness* i vores undervisning og forskning – af frygt for gengældelser (mobning fra vores kolleger og elever, stemping, bastante identificeringer osv.). Meget

få af os er blevet uddannet i at håndtere disse fænomener. Måske kunne vi lære noget af en mexicansk lærer, Lety, som underviste på et sprogcenter i Cuernavaca. En journalist fra avisen Toronto's Star (2007) skrev at dette spanske sprogcenter gennem hele året gennemførte kurser med bestemte temaer, herunder bøsse- og lesbiske kurser som *U/Synlighed: Lesbiske liv i Mexico* og *Ud af skabet: Bøssers oplevelser i Mexico*. Kursisterne får undervisning i udtryk der bliver brugt i Mexico – såsom *mariposa* der betyder sommerfugl og bøsse, eller *Livais* for lesbiske fordi man siger at de klæder sig i blå jeans – for at kunne tale om bøsser og lesbiske og diskutere interseksionalitet mellem seksualitet, etnicitet, sprog og social klasse i den mexicanske 'kultur'. Den 'svimmelhed' som de fleste sproglærere og forskere oplever, ville forsvinde hvis lærernes og forskernes uddannelse indeholdt sådanne læringserfaringer.

Oversat fra engelsk af Michael Svendsen Pedersen

Litteratur

- Butler, J. (1990). *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. New York: Routledge.
- Jones, S.R. & Wijeyesinghe, C.L. (2011). The promises and challenges of teaching from an intersectional perspective: Core components and applied strategies. *New Directions For Teaching and Learning* 125, 11-20.
- King, B.W. (2008). »Being Gay Guy, That is the Advantage«: Queer Korean Language Learning and Identity Construction. *Journal of Language, Identity & Education* 7(3-4), 230-252.
- Kureishi, H. (2005). *The word and the Bomb*. London, England: Faber and Faber.
- Nelson, C.D. (2006). Queer Inquiry in Language Education. *Journal of Language, Identity & Education* 5(1), 1-9.
- Nelson, C.D. (2010). A gay immigrant student's perspective: Unspeakable acts in the language class. *Tesol Quarterly* 44(3), September 2010, 441-464.
- Rasmussen, M.L. & Allen, L. (2014). What can a concept do? Rethinking education's queer assemblages. *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education* 35(3), 433-443.
- Steinecke, J. (2007). Learning Spanish with ... a gay twist. *The Star* 8th Sept. 2007. http://www.thestar.com/life/travel/2007/09/08/learning_spanish__with_a_gay_twist.html#